

BETINGELSER FOR SOCIALISTISK FAGFORENINGSARBEJDE*

(»Tesar om fagforeningen«, forandret og udvidet udgave af et oplæg til det »Sozialistische Büros« møde om fagforeningsspørgsmålet, Frankfurt februar 1974).

Redaktionskollektiv Gewerkschaften**

De følgende teser blev forfattet af Redaktionskollektiv Gewerkschaften til Sozialistisches Büros arbejdsmøde i februar 1974 om spørgsmål vedr. fagforeningsarbejde. Vi har deri forsøgt at sammenfatte væsentlige resultater af vores hidtidige analyser og at forholde dem til centrale problemer i de aktuelle opgør mellem lønarbejde og kapital. Vi forudsætter i det følgende især den almene sammenhæng mellem kapitalbevægelse og fagforeningsmæssig lønkamp, der blev udarbejdet i tesarne til fagforeningsanalysen¹. Da vi ville oparbejde de aktuelle problemer i arbejderbevægelsen, var det derudover netop nødvendigt at differenciere det begrebslige niveau, da konkurrencen mellem arbejderne netop i de sidste opgør (om det så var i de spontane eller i de af fagforeningen ledede kampe) var en afgørende hæmsko for arbejderbevægelsens udvikling. Vi anser det derfor også for en tungtvejende fejl i vurderingen af de sidste opgør mellem arbejde og kapital, når der fra en bevægelse, der i forhold til tidligere kampe er kvantitativt udvidet og til dels indholdsmæssigt forandret, slutes til at den er vokset i bredde, dybde og modenhed (kvasi lineært)², og når årsagerne til de

* Artiklen er oversat til dansk fra »Bedingung sozialistischen Gewerkschaftsarbeit«. Probleme des Klassenkampfes nr. 13, side 51-65.

** her: Hajo Funke, Siegfried Heimann, Jürgen Hoffmann, Dieter Läßle, Thomas Mitscherlich, Christel Neusüss og Bodo Zeuner.

1. Sammenlign med »Thesen zur Gewerkschaftsanalyse« i PROKLA nr 2/1972, s. 87, i hvilke vi alment har udviklet fagforeningernes *modsatningsfyldte bestemthed*, der består deri, at de som lønarbejdernes organisation er integreret i lønsystemet og at de som organisationer for lønarbejdets modsætning til kapitalen samtidig skal frisætte klassekampens potenser.
2. Som eksempel kan Steinhaus' artikel fremdrages her (Kurt Steinhaus: »Zur Entwicklung des Kampfes und des Bewusstseins der Arbeiterklasse in der BRD 1973«, i Marxistische Blätter, nr. 1/1974) i hvilken opsplitningen af aktionerne og de erfarede nederlag ikke reflekteres; den tidlige opsplitning af kampene og neutraliseringen af de kampstærke virksomheder i stålindustrien vurderes snarere positivt. Dermed skal det ikke undervurderes, at artiklen anskueliggør fremadrivende momenter.

stedfundne nederlag ikke længere betragtes, eller når sydebukkerne for kampenes slåen fejl gennem kortslutninger findes i fagforeningsapparatet henholdsvis fagforeningsledelsen³.

For det andet blev arbejdernes problemer i de sidste år i meget højere grad end før erfaret som *totalsamfundsmæssige*, om det så var i trykket på reallønnen (formidlet over inflationen) eller om det var gennem dannelsen af en industriel reservearmé. Vi kan ikke her gå nærmere ind på de forandrede betingelser i akkumulationsprocessen, der har resulteret i disse problemer ved reproduktionen af arbejdskraften, men henviser til den artikel om den vesttyske kapitals akkumulation, der er trykt i samme hefte (den fortsætter i PROKLA 16), og som lå til grund for vores teser.

Denne henvisning til klassebevægelsen og til arbejderklassens historisk udviklede problemer i begyndelsen af 70erne skulle tjene til at udarbejde elementer af en socialistisk fagforeningspolitik, der på den ene side går ud fra den marxiske analyse af det borgerlige samfund og på den anden side knytter an til arbejdernes og fagforeningsbevægelsens konkrete problemer. Ud fra denne intention måtte vi i anden del af vores teser diskutere med forhåndenværende forestillinger om en venstreorienteret fagforeningspolitik, således som de især repræsenteres af grupper der arbejder sammen med Sozialistischen Büro (f.eks. redaktionskollektivet »express«), men som også - som følge af et traditionelt venstreorienteret fagforeningsarbejde i 50erne og 60erne - forfølges af mange venstreorienterede fagforeningskadre. Således er forestillinger om en venstreorienteret »bedriftsnær tarifpolitik«, venstreorienteret »tillidsmandsarbejde«, »bedriftsnært uddannelsesarbejde« og om »forvandlingen af fagforeningerne til autonome fagforeningsorganisationer« ikke tilstrækkeligt relateret til klassebevægelsen og dels modelagtigt proppet ned over den, dels historisk overleveret og formår derfor kun ufuldkomment at udtrykke socialisters arbejde i fagforeninger, hvis de da ikke bliver til hæmsko for klassebevægelsen. På den anden side er sådanne opfattelser såvel et historisk resultat af en specifik periode i kapital- og fagforeningsudviklingen i BRD, som et resultat af de i kapitalforholdet satte modsigelser og af mystifikationen af udbytningsforholdene. Vores kritik vil derfor ikke forholde sig abstrakt til en bedre model for fagforeningspolitik, men vil tværtimod - eksemplarisk ved den bedriftsnære tarifpolitik - udarbejde hvilke begrænsede tilknytningspunkter denne model for fagforeningspolitik opviser og hvilke bevægelser - stillet op imod forfatterens intentioner - de kan udtrykke henholdsvis kan befordre.

Det skulle allerede af disse korte overvejelser være blevet klart, at de her fremlagte teser ikke fremstiller *den almene teoretiske* afledning af fagforenings-

3. Således i redaktionskollektiv »express«s brochure »Spontane Streiks 1973. Krise der Gewerkschaftspolitik«, F.a.M. 1974. Forfatterne når således heller ikke i deres politiske konklusioner ud over igen at anbefale deres gamle recepter for venstreorienteret fagforeningsarbejde til de socialistiske fagforeningsfolk: bedriftsnær tarifpolitik, bedriftsnær uddannelsesarbejde, venstreorienteret tillidsmandsarbejde og kravet om forvandlingen af fagforeningerne til autonome klasseorganisationer!

spørgsmålet, som så gennem opfattelser som de repræsenteres af »express«s redaktion kan vendes vilkårligt henholdsvis udfyldes *praktisk*, men at det drejer sig om principielle politiske spørgsmål, om en politisk kontrovers, der ikke bør adskilles fra de diskuterendes metodiske forudsætninger.

Indledning

Spørgsmålet om hvorledes socialister skal forholde sig til fagforeningerne må gå ud fra det mere principielle spørgsmål om, hvorledes de skal *forholde sig til klassebevægelsen selv*.

Udgangspunkter skal altså være:

- bestemmelsen af modsigelsen mellem lønarbejde og kapital på basis af den marxiske teori;
- denne modsigelses konkrete historiske fremtrædelsesformer, dens udviklingsgrad og den udviklingsretning man kan forvente;
- nødvendigheden af arbejdernes organisation i fagforeninger mod kapitalen;
- fagforeningernes dobbeltkarakter som interesserepræsentation indenfor det borgerlige samfund og som organisation, der fører den åbne klassekamp mod kapitalen;
- den fagforeningsmæssige organisations historiske tilstand, og spørgsmålet om hvorvidt dens opgaver varetages.

Disse spørgsmål kan *ikke alene besvares gennem almengørelse af de umiddelbare erfaringer*. Lige så afgørende vigtigt det er i enhver vurdering af klassekampens stilling, af udviklingen af arbejderklassens organisationer, af klassemodstanderens operationer, af klassernes magtforhold og af arbejderklassens indre tilstand nøjagtigt at rekonstruere den virkelige udviklingsgang, der er formidlet over den historiske erfaring, så er en analyse af forholdene, der forsøger at eftertegne det borgerlige samfunds opløsningsproces for at gribe fremadrivende ind i den og udvikle et nyt samfunds alternativer dog kun mulig på grundlag af den videnskabelige socialisme. Det borgerlige samfunds anatomi, der er afdækket i den marxiske teori, må være det teoretiske grundlag med hvilket den historiske udviklingsgangs indre bevægelseslove og udviklingsretninger afsløres. En forståelse af klassebevægelsen og af dens historiske mål er dermed det grundlag, på hvilket en varig og rigtig politisk praksis må udvikles. Som erfaringerne (netop gjort af grupper der står i sammenhæng med »Sozialistische Büro) viser, er en addition af de erfaringer, der er gjort i de praktiske opgør med den herskende samfundsorden ikke tilstrækkelig til at sikre målsætningen og de skridt, der skal tages for at nå målet. På den anden side hjælper den blotte reception af den marxiske teori alene lige så lidt videre.

- Det ville være forkert at gå ud fra, at det praktiske opgør med klassemodstanderen først skal tages når analysen af klasseforholdene ligger færdig på bordet.

Der må snarere gås ud fra, at analysen skal udvikles af de praktiske kampes sammenhæng.

- Det ville være forkert voluntaristisk at springe over den for tiden eksisterende usikkerhed med hensyn til den politiske linje, de praktiske kampe skal følge, gennem en overtagelse af historiske fortolkninger af klassekampen, således som det for tiden gøres over alt i de forskellige kommunistiske cirkler, der er udgået af studenterrevolten. Dette fører på den ene side til afskæring af erfaring, på den anden til restriktion af den socialistiske teori. Desuden skal sådanne forkortede fortolkningsmønstre, - der selv er resultatet af en venstrebevægelse, der først påny er ved at udfolde sig - kritiseres, fordi de abstraktioner fra den virkelige historiske gang der fuldføres i disse mønstre fører til, at der påtrykkes virkeligheden et falsk billede af den, hvilket med nødvendighed må føre til fejl, der kan modvirke udviklingen af klassekampen. Afvisningen af dogmatiseringer følger altså ikke et borgerligt ideal om tilsyneladende formodsfri videnskab, men kun nødvendighederne af klasseopgøret selv.
- Ethvert forsøg på at udvikle politiske forestillinger om den praktiske handlen i opgørsprocessen inden for venstrebevægelsen og mod klassemodstanderen må gå ud fra, at forklaringen af de virkelige forhold, på grundlag af hvilke handlingsperspektiverne udvikles, må være knyttet til de virkelige erfaringer og de erfarede opgaver på en sådan måde, at den *kan kontrolleres af de handlende selv*. Deri er på den anden side impliceret, at den teoretiske forklaring af de virkelige forhold ikke leveres som et færdigt produkt af teoretikerne i form af umiddelbar praktisk handlingsanvisning.

1. Hvorfor organiserer arbejderne sig i fagforeningerne?

1.1

Arbejdernes fagforeningsmæssige organisation er det nødvendige resultat af den kendsgerning, at *lønarbejde og kapital* står over for hinanden som udbyttet og udbytende klasse. Dette udsagn, der til at begynde med synes banalt, er vigtigt. Fordi det indeholder at enhver analyse af fagforeningsorganisationernes historiske tilstand skal gå ud fra *analysen af klassemodsatningens udviklingsniveau såvel som dens udviklingsretning*. Først på dette grundlag kan spørgsmålet stilles om på hvilken måde fagforeningens konkrete organisatoriske og politiske tilstand befordrer udviklingen af klassekampene og hvor vidt den hæmmer den. På denne baggrund må politiske positioner til fagforeningsspørgsmålet tilbagevises som falske, når de som *udgangspunkt* for deres strategi overfor og indenfor fagforeningsorganisationerne f.eks. bygger på, at fagforeningsapparatets organisatoriske selvstændiggørelse overfor fagforeningsbasis er en historisk fæstnet reformisme eller endda det blotte »forrædderi af arbejderklassens interesse gennem fagforeningsbureaukratiet«.

1.2

At arbejderne slutter sig sammen i fagforeninger er resultatet af at de som individuelle varesælgere ikke kan konkurrere med kapitalen⁴. »Varen arbejdskraft har store ulemper fremfor andre varer. For kapitalisten drejer det sig ved konkurrencen med arbejderne kun om profitten, for arbejderne om eksistensen.« (Marx). Kapitalisten er besidder af produktionsmidler, ham tilhører det produkt arbejderen producerer. I sin akkumulation producerer kapitalen med nødvendighed en industriel reservearmé, hvis tryk på de beskæftigede virker i forskellig grad i løbet af akkumulationsprocessens faser. Bortset fra bestemte kvalificerede arbejderlags stilling i usædvanlige akkumulationsfaser er arbejderne som udbyder af varen arbejdskraft stadig dårligere stillet overfor kapitalisterne som de efterspørgende. Udbuddet af arbejdskraften *tvinger arbejderne som enkelte varesælgere ud i en konkurrence med hinanden* gennem hvilken det lykkes kapitalen at begrænse arbejdslønnen. Kapitalisten kan erstatte arbejdskraften gennem maskineri og således sætte maskineriet ind som konkurrencemiddel mod arbejderne. Med indtrædelsen i produktionsfæren underkaster arbejderen sig fuldstændigt kapitalen, fordi som køber af varen arbejdskraft tilhører brugen heraf i løbet af produktionsprocessen kapitalisten. Dermed er der givet ham mulighed for at udplyndre arbejdskraften efter de af ham satte betingelser.

Alt i alt er kapitalen koncentreret samfundsmæssig magt. Arbejdernes eneste magt her overfor er deres antal. For overhovedet at kunne konkurrere som varesælgere med kapitalen, må arbejderne slutte sig sammen, dvs. søge den indbyrdes konkurrence ophævet.

Gennem tvangen til at reproducere sig som individ er arbejderne sat i konkurrence med hinanden. Denne arbejdnernes konkurrence med hinanden finder sted på følgende niveauer:

4. For at undgå misforståelser følger her det citat hos Marx vi forholder os til: »*Arbejdslønnen* er, som vi har set, en bestemt vares pris, arbejdskraftens. Arbejdslønnen bestemmes altså af de samme love som bestemmer prisen for enhver anden vare. Spørgsmålet bliver altså, *hvordan bestemmes en vares pris? Hvorigennem bestemmes en vares pris?* Gennem konkurrencen mellem købere og sælgere, gennem forholdet mellem efterspørgsel og tilførsel, mellem udbud og behov. Konkurrencen, som bestemmer en vares pris, er *tresidig*. Den samme vare bliver udbudt af forskellige sælgere... Der finder altså en *konkurrence* sted *mellem sælgerne*, der *trykker prisen ned* på de varer, som de udbyder. Men der finder også en *konkurrence* sted *mellem køberne*, og den får på sin side prisen på de udbudte varer til at *stige*. Der finder endelig en *konkurrence* sted *mellem køberne og sælgerne*; de første vil købe så billigt som muligt, de andre sælge så dyrt som muligt. Resultatet af denne konkurrence mellem købere og sælgere afhænger af, hvordan det forholder sig med de to andre sider i konkurrencen, dvs. om konkurrencen er stærkest inden for købernes hær eller indenfor sælgeres hær. Industrien fører to hærmasser i marken mod hinanden, hvoraf hver atter leverer et slag indenfor sine egne rækker mellem sine egne tropper. Den hærmasse sejrer over modstanderen, som har det mindste slagsmål mellem sine egne tropper indbyrdes.« (Karl Marx, Lohnarbeit und Kapital, MEW bd 6, Berlin (DDR) 1968, s. 402). Vi forholder os altså her til konkurrencen, *som den behersker produktionsagenternes (arbejder, kapitalist) sædvanlige bevidsthed.*

- For det første kan den ene *arbejder sælge sig billigere* end den anden, hvorved han medvirker til den almene sænkning af levestandarden.
- For det andet kan han ved en *merydelse i produktionsprocessen* forsøge at konkurrere med de andre arbejdere.

I begge tilfælde fører arbejdernes konkurrence som sælgere til forringelse af deres situation.

- For det tredje kan enkelte arbejdere forsøge at konkurrere med kapitalen ved at tildele deres arbejdskraft en *særlig kvalifikation* og dermed søge at formindske trykket fra de andre arbejders konkurrence. Men da kapitalen i løbet af den proces, der forandrer det tekniske og organisatoriske grundlag for dens produktion, efterspørger skiftende kvalifikationer, så er en arbejders særlige kvalifikationer ikke noget varigt sikret konkurrencemiddel.

I hvert tilfælde kommer arbejdernes konkurrence med hinanden kapitalen til gode. Den *fagforeningsmæssige sammenslutning* har for arbejderne den funktion, at begrænse formerne for deres gensidige konkurrence og at sætte kapitalen under tryk gennem nægtelse af arbejdsydelse. Den er *forudsætning for, at arbejderne overhovedet kan sælge deres arbejdskraft til dens værdi*, for at de kan reproducere sig som *samfundsmæssige* individer og ikke trykkes ned til eksistensminimum. En endelig ophævelse af konkurrencen er derimod ikke mulig gennem fagforeningsorganisationen.

1.3

Danner arbejderne nu fagforeningsmæssige sammenslutninger for overhovedet at kunne konkurrere med kapitalen, så betyder det ikke nødvendigvis at de også som samfundsmæssig klasse begriber deres antagonistiske modsætning til kapitalen. Den fagforeningsmæssige organisation ophæver den *enkelte* arbejders svaghed som varesælger overfor kapitalen. Først med den skabes de betingelser, hvorunder arbejderne som varebesiddere (arbejdskraft) og varesælgere kan opnå en ækvivalent (»retfærdig løn«) for salget af deres arbejdskraft. Forholdet mellem lønarbejde og kapital fremtræder også i historiske faser, hvor arbejderklassen endnu ikke har dannet nogen fagforeningsmæssig organisation, eller hvor denne undertrykkes politisk, som et rent herredømmeforhold. *Den fagforeningsmæssige organisation er som regel den første forudsætning for, at ækvivalentbyttes skin, der består i at arbejde og kapital træder over for hinanden som ligeberettede byttepartnere, overhovedet kan dannes.* Lønnen som »retfærdig arbejdspris« bliver som regel først historisk virksom under disse betingelser. (Undtagelsen fra reglen dér, - f.eks. USA - hvor reservearméens mekanisme på grund af særlige historiske betingelser ikke fungerer i bestemte faser af udviklingen).

Bliver således nødvendigheden af fagforeningsmæssig organisation påtvunget arbejderne, så behøver de ikke dermed umiddelbart at begribe, at deres organisations historiske mål ikke er nået med konkurrencen med kapitalen, og at de som samfundsmæssig klasse må organisere sig til omvæltning af det kapitalistiske samfund. De gode resultater, som fagforeningerne som arbejdernes sammenslutninger især i faser med prosperierende kaitalakkumulation har kunnet

sætte igennem med hensyn til bedring af livs- og arbejdsbetingelserne, befordrer hos arbejderne fuldstændigt den forestilling at deres fagforeningsmæssige sammenslutning, men også deres repræsentation i det borgerlige parlament er tilstrækkelig til varigt at kunne sikre og forbedre deres stilling inden for de bestående samfundsmæssige forhold over for kapitalen. Denne illusion forstærkes gennem lønnens fremtræden som arbejdets pris, hvori udbytningsforholdet, tilgængelsen af ubetalt arbejde gennem kapitalen, skjules. Arbejdet selv fremtræder så ved siden af kapitalen og jorden som ligeværdig naturlig produktionsfaktor. De samfundsmæssige betingelser fremtræder som naturlige betingelser. (Kapital = produktionsmidler, lønarbejde = arbejde overhovedet). Fagforeningen fremtræder som et middel til at sætte arbejderens stilling som »ligestillet produktionsagent« igennem ved siden af »produktionsagenterne kapital og jord«. (Sammenlign f.eks. fagforeningskravet om ligeberettigelse af kapital og arbejde i medbestemmelsesudkastene.)

Den fagforeningsmæssige aktion stræber så efter den proportionalt retfærdige fordeling af det af »produktionsfaktorerne arbejde, jord og kapital« producerede produkt mellem besidderne af disse forskellige produktionsfaktorer. (Sammenlign lønpolitikens m.v. orientering efter produktivitetstilvækst.). *Arbejdet som produktionsfaktor fremtræder som indkomstkilde, som arbejderens specifikke ejendom, der - formidlet over fagforeningen - sælges til kapitalen. Retfærdig indkomstfordeling mellem produktionsfaktorerne fremtræder som den fagforeningsmæssige sammenslutnings mål.* At kapitalens rigdom i akkumulationens historiske proces formeres umådeligt over for arbejderklassens andel i den voksende rigdom bliver ganske vist først virkeligt til et problem, når kapitalen begynder sine angreb på arbejderklassens livssituation. Så længe det ikke er tilfældet, fremtræder denne ulige fordeling af den voksende samfundsmæssige rigdom mellem lønarbejde og kapital som en fuldstændig tilfældig og foranderlig tilstand. (Sammenlign strategier som: omfordelingens lønpolitik, ejendomsdannelse på arbejderhånd).

1.4

Men deri er indeholdt, at arbejderne i faser, hvor kapitalens akkumulationsevne aftager, nødvendigvis i første omgang vil begribe forringelsen henholdsvis begrænsningen af forbedringen af deres livsbetingelser som *resultat af deres fagforeningsmæssige organisations mangler og fejl, eller også af deres politiske repræsentations (f.eks. socialdemokratiet) forkerte politik.* For går de ud fra, at deres *sammenslutning* er betingelsen for den varige forbedring af deres eksistens over for kapitalen, *så må en forringelse også i første omgang føres tilbage til deres sammenslutnings former.* Således er genoptagelsen af klassekampene i Vesteuropa siden midten af 60'erne overalt karakteriseret ved overordentligt hårde opgør mellem kampberedte arbejdere og traditionelle fagforeningsorganisationer. Her udvikles modsigelserne i arbejderens organisationer først i kampen mod kapitalen, modsigelser der således kun forklares utilstrækkeligt i deres fremtrædelse som modsigelser mellem fagforeningsbasis og apparat henholdsvis bureaukrati.

Siden arbejderklassen står i et *antagonistisk forhold* til kapitalen, og siden forsøget på begrænsning af arbejderne indbyrdes konkurrence i fagforeningsorganisationen ikke varigt sikrer deres eksistens, muliggør dette konkurrence over for kapitalen. Dette er som *massebevidsthed* først resultatet af tilspidsede opgør og af erfaringen af *grænserne* for den organiserede kamp for sikring og forbedring af livsbetingelserne inden for den kapitalistiske produktionsmåde. (Hvorvidt denne bevidsthed kan formidles som politisk gennem proletarietets organisationer, og af disse også repræsenteres i faser med kapitalvækst, det vil vi ikke gå ind på her).

Revolutionær bevidsthed og revolutionære organisationer udvikles under den udfoldede kapitalismes betingelser *først i det processerende opgør med reformismen, som netop fremstiller en nødvendig bevidsthedsog organisationsform i arbejderklassen inden for det borgerlige samfund, og som - det viser de kommunistiske partiers historie efter 2. Verdenskrig - de af arbejderklassens organisationer, der oprindeligt begreb sig som revolutionære, ikke simpelt kan unddrage sig, for så vidt relevante dele af arbejderne er organiseret i dem.*

1.5

Arbejderklassen optræder ikke principielt som en enhed i sin konkurrence med kapitalen, og i sit forsøg på gennem den fagforeningsmæssige organisation overhovedet at gennemføre denne konkurrence. Kapitalen producerer for det første adskillelsen mellem legemligt og åndeligt arbejde, den producerer arbejdsdelingen og dermed forskellige arbejdsfunktioner inden for produktionsprocessen (delingen mellem kvalificerede og ukvalificerede arbejdere). Videre delegerer kapitalen bestemte af dens funktioner ud til dele af lønarbejderne (opsyn og kontrol). I den totale samfundsmæssige reproduktionsproces ydes produktivt og uproduktivt arbejde. Kapitalen agerer som konkurrerende enkeltkapital inden for de enkelte brancher, og kapitalernes konkurrence foregår på den ene side inden for de enkelte brancher, på den anden side mellem dem. Enkeltkapitalernes forskellige positioner i konkurrencen inkluderer forskellige positioner for de beskæftigede arbejdere.

Kapitalen producerer altså arbejderklassen som i sig selv differentieret, en differentiering, der også i første omgang slår naturgroet ned i de fagforeningsmæssige organisationer. Dette er en væsentlig forklaring på fagforeningsorganisationernes forskellige historiske fremtrædelsesformer. Således er der f.eks. stadig forsøg fra kvalificerede arbejdere på at forbedre deres salgsbetingelser over for kapitalen, idet de i selve deres sammenslutning afsondrer sig over for de andre arbejderes konkurrence. (Vi tænker i det følgende på bestemte organisationsformer i USA). Her bliver arbejdsudbuddet altså »kunstigt« formindsket gennem denne form for fagforeningsmæssig organisering. Gennem arbejdsmarkedskontrol af arbejdere med bestemte kvalifikationer skal der ydes modstand mod kapitalens forsøg på at indsætte konkurrencen blandt arbejderne som middel til lønsenkning og forhøjelse

af arbejdsydelsen. Derfor er den fagforeningsmæssige organisation her et middel til at organisere konkurrencen med kapitalen gennem forsøget på at udelukke konkurrencen blandt arbejderne i den form, at dele af lønarbejderne afgrænser sig fra massen af de andre lønarbejdere. Disse organisationer (hvortil hører alle *standsmæssige fagforeningsorganisationer*, som de eksemplarisk er dannet i USA) er så også tilbøjelige til at slå ind på forhandlingsvejen med kapitalen, da magtpositionen over for kapitalen ikke kan afgøres gennem nægtelsen af arbejdsydelsen, men gennem afsondring fra arbejderklassen. (Ganske vist bliver der med kapitalens vekslende behov for arbejdskraft med bestemte kvalifikationer stadig sat spørgsmålstejn ved disse organisationsformer). Derfor kan fagforeningerne heller ikke i denne form fungere som klasseorganisationer, men fortsætter snarere organisatorisk den naturgroede splittelse i arbejderklassen; de er så ikke længere klassens organ mod kapitalen, men repræsenterer privilegerede arbejderlag overfor kapitalen - på de andre arbejderes bekostning.

Fagforeningsmæssig organisation betyder ikke nødvendigvis forening af alle arbejdere overfor kapitalen, *konkurrencen kan reproducere mellem forskellige fagforeningsorganisationer og inden for samme i en form hvor dele af arbejderne søger at afsondre sig monopolistisk fra andre dele af arbejderne*. (Ud fra dette synspunkt skulle forholdet mellem faglærte og ufaglærte arbejdere i BRD-fagforeningerne diskuteres). Monopol som konkurrenceform indenfor arbejderklassen (selv om det kun er forbigående) er altså den form gennem hvilken arbejdere med en bestemt kvalifikation søger at konkurrere med kapitalen. Sådanne monopoldannelser reagerer på den lov, der siger, at jo lettere arbejderens overgang er fra en produktionsgren til en anden, fra en arbejdsfunktion til en anden, jo større er konkurrencen blandt dem.

Men også når en fagforeningsorganisation er dannet som alle arbejderes organisation, forbliver den i første omgang den *ationale arbejderklassens organisation*, og søger altså at standse den forringelse af arbejderklassens situation der sættes igennem ved forøgelsen af konkurrencen mellem arbejderne, ved f.eks. at forsøge at sætte sig imod tilstrømning af udenlandske arbejdere eller kapitalens flyden bort (produktionsoverflytning, kapitaleksport).

Lad os fastholde: Fagforeningsorganisation implicerer arbejderens indsigt i, at de ikke enkeltvis kan konkurrere med kapitalen, men betyder ikke nødvendigvis deres forening til klasse, dvs. alle arbejderes, også de ubeskæftigedes bevidste enhed. Sådanne former for fagforeningsmæssig organisation er selv snarere resultatet af en politisk bevidstgørelsesproces, i hvilken arbejderne blev påtvunget den indsigt, at de som klasse står overfor kapitalen med historisk uforsonlige modsigelser. (Sammenlign socialdemokratiske og kommunistiske fagforeningers opståen).

Men deraf følger også, at de fagforeningsorganisationer, i hvilke arbejderens forskellige lag i det mindste formelt er forenet, som altså ikke søger at hævde sig i konkurrencen med kapitalen gennem klasseopsplitning, på dette punkt er mere åbne for at forvandle sig til instrumenter for den almene klassekamp mod

kapitalen, end sådanne historiske organisationsformer, som blot reproducerer konkurrencen med kapitalen som konkurrence indenfor arbejderklassen (altså alle standsmæssige organisationsformer, organisationer med closed-shop princippet, som f.eks. i USA).

1.6

Forholder arbejderne sig til fagforeningerne som deres organisatoriske middel til at konkurrere med kapitalen, så er fagforeningens selvforståelse som apparat desto mere bestemt gennem dette. *Kernen i den fagforeningsmæssige reformisme er netop forestillingen om at det er tilstrækkeligt med organisationen til at afvinge kapitalen sikringen af arbejderens eksistensbetingelser og en andel af den voksende samfundsmæssige rigdom.* Netop ved at fastholde organisationen som et sådant apparat til at sætte interesser igennem med, og netop ved den forestilling, at arbejderinteresserne før eller senere lader sig sætte igennem gennem organisationen, udvikles modsigelsen mellem arbejdere og historisk dannet fagforeningsorganisation i faser, hvor den kapitalistiske produktions almene love sætter sig igennem som krisemæssig udvikling i arbejderklassens situation og kapitalens valorisering. Mens arbejderens modstand mod en nedsættelse af deres livsbetingelser - mer eller mindre uforstået - viser hen til lønarbejdets og kapitalens antagonistiske karakter og gør det synligt, at den samfundsmæssige rigdoms udvikling fuldføres i modsætning til de samfundsmæssige individers udvikling, så vil fagforeningsorganisationen, for så vidt den begriber sig selv som et udviklet organisatorisk instrument for konkurrencen mellem lønarbejde og kapital *indenfor* det kapitalistiske samfund, stadig søge at organisere interesseudligningen og dermed sætte sig i modsætning til arbejderens beredskab til at optage kampen mod kapitalen om forsvaret af deres livsbetingelser (f.eks. idet den tror at kunne sikre arbejdspladserne gennem en tilbageholdende lønpolitik). Så længe arbejderne ikke selv ud fra kampen mod kapitalen har dannet bevidstheden om revolutionær konsekvens, vil en politik med forsøg på klasseforsoning fra fagforeningsapparatets side desuden kunne støtte sig på arbejderens endnu uudviklede og/eller diffuse bevidsthed om deres historiske opgave. Heller ikke den udviklede bevidsthed om uforsonligheden mellem arbejder og kapitalinteresser betyder at fagforeningen simpelthen kunne være en revolutionær organisation. Så længe det ikke er lykkedes arbejderklassen at overtage den samfundsmæssige magt fuldstændigt, *forbliver fagforeningens objektive funktion, at sælge varen arbejdskraft, bestående.*

Derudfra kan man i første omgang groft bestemme, at den fremtrædende modsigelse mellem arbejdere og et historisk opbygget fagforeningsapparat som en historisk fremtrædelse *skal udledes af det almene forhold mellem lønarbejde og kapital*, og at den altså ikke simpelt kan bestemmes ved organisationslogiske (bureaukrati-tese) eller moralske (klasseforræderi) argumenter. For det andet bliver det tydeligt, at det absolut kan være et mål at forandre fagforeningerne progressivt, og at kæmpe for at besætte magtpositionen med venstrefløjsfolk. Ganske vist bør denne ændring ikke føre til illusionen om, at

man nu har forvandlet fagforeningen til en revolutionær organisation. Heller ikke sådanne personelle forandringer vil kunne forandre fagforeningens funktion, at være arbejderne middel i konkurrencen med kapitalen, og som sådant udgøre en nødvendighed for arbejderne for at de overhovedet kan yde kapitalen modstand. *Fagforeningen skal kunne slutte overenskomster med kapitalen, i hvilke arbejdskraftens salgsbetingelser fastholdes, så længe varen arbejdskraft sælges. Den skal altså være i stand til at slutte overenskomst med kapitalen. Fagforeningsapparatets integration er et resultat af denne objektive funktion, og ikke kun resultatet af forkerte organisationsformer (manglende demokrati, individers moralske forfald).* Kommunisters og socialisters strategi over for fagforeningen kan snarere kun dreje sig om at give udviklingen af klassemodsigelsen og af klassekampen i fagforeningen en bevægelsesform, for at udvikle fagforeningsorganisationerne selv til instrumenter i klassekampen, og for overhovedet at organisere arbejderne klassemodstand formidlet over fagforeningen. Så længe den herskende klasse ikke er styrtet og produktionsforholdene ikke er forvandlet, vakler denne modstand stadig mellem de gennem klasseantagonismen fremviste *kampe og kompromisser med kapitalen. Inden for det kapitalistiske samfund kan denne vaklen kun ophæves af kapitalen (henholdsvis den borgerlige stat) i kapitalens forstand nemlig gennem den terroristiske undertrykkelse af arbejderklassen og ødelæggelsen af dens organisationer.*

1.7

Til analysen af arbejderne reformistiske bevidsthed og af arbejderklassens reformistiske organisationer er det i alle tilfælde ikke tilstrækkeligt med fremstillingen af de med kapitalforholdet satte fordrejninger af de virkelige (udbytnings-) forhold, den nødvendigt satte konkurrence blandt arbejderne og arbejderne historisk dannede organisationsformer. I endnu højere grad er den instans, som vi antydede ovenfor som den herskende classes instans til ødelæggelse af arbejderorganisationerne (under bestemte historiske betingelser) selv udgangspunkt for illusioner: *Staten*. Arbejderen er ikke kun varesælger og objekt for udbytningen, han er også netop som »deltager« i, handlende i cirkulationen *statsborger*, fri og lige deltager i bytteakten. Vi vil her kort forsøge at skitsere denne sammenhæng, da der af denne resulterer flere illusioner om arbejderne situation og forandringen af denne i det borgerlige samfund, og som bliver vigtige nedenfor ved analysen af SPDs og fagforeningernes forhold⁵.

5. Vi forholder os i de følgende overvejelser til den i følge vores mening mest fremskredne afledning af statens funktioner af Bernhard Blanke, Ulrich Jürgens, Hans Kastendiek »Zur neueren marxistischen Diskussion über die Analyse von Form und Funktion des bürgerlichen Staats«, Referat auf der Tagung der deutschen Vereinigung für politische Wissenschaft i Hamburg fra 1. til 4. oktober 1973; referatet vil udkomme i et særnummer af Politischen Vierteljahresschrift samt i PROKLA 14/15, 1974.

Hvis man vil fremstille mulighederne og grænserne for statslig handlen og kilden til illusoriske forestillinger over for staten adækvat, så skal staten afledes i dens funktioner af det borgerlige samfunds anatomi. Med udviklingen af vareudbyttet er udviklingen af den instans, der garanterer byttets ydre betingelser og - forsynet med sanktionsmidler - som en ydre tvang over for deltagerne i bytteprocessen gør disse generelle normer gældende, også sat. Denne statsfunktion, der her kun er nævnt kort, gennemgår en afgørende forandring i sit indhold, når penge udvikles til kapital og arbejdet til lønarbejde: Uden at den behøver særlige »nye« funktioner, garanterer staten så ikke længere kun byttets betingelser, men i denne funktion netop også udbytningens betingelser, for så vidt dette bytte fra nu af indleder anvendelsen og udbytningen af lønarbejderen i produktionsprocessen. *Dermed er staten samtidig defineret som klassestat, netop fordi den forholder sig udvendigt over for lønarbejde og kapital som en garant for betingelserne for byttet af varen arbejdskraft med kapitalen:* Staten skal, netop for at være klassemagt, være garant for betingelserne for lønarbejdets bytte med kapitalen *over for kapitalen.* Vi har her i kim afledet såvel »klassestaten« som »socialstaten« af statens funktion som ydre tvang over for de byttende: På den ene side garanterer staten udbytningsprocessen for så vidt den garanterer byttets basis - privatejendommen (her: *kapitalejendommen*) - og sætter den dermed følgende underkastelse af arbejderen under kapitalen igennem over for arbejderne, om nødvendigt med vold. *På den anden side garanterer den også arbejderne »ejendom«, arbejdskraften, for så vidt den optræder på markedet som vare, og sætter dermed skranker for kapitalens hæmningsløse udbytning af arbejderne.*

Omvendt forholder arbejderen sig som sælger af en vare til cirkulationssfæren, »frihedens« og »lighedens« sfære, og forholder sig i denne funktion som en fri statsborger til staten. Efter indtræden i produktionsprocessen ophører frihedens og lighedens sfære, og kapitalens herredømme begynder. *Såvel dannelsen af arbejderen som »fri« lønarbejder som af arbejderen som statsborger er ganske vist resultatet af klassekampe, i løbet af hvilke arbejderne også tilkæmper sig anerkendelse af deres koalition gennem kapitalen og staten.* Hvis denne proces nu udmunder i institutionaliseringen af klasse modsætningen, i at relationerne mellem kapital og lønarbejde institutionaliseres »retsligt«, så »integreres« arbejderne organisationer ganske vist i det kapitalistiske system; men denne integration er *ikke* udtryk for en, hvordan den end ser ud, *kvalitativ* forvandling af forholdet mellem lønarbejde og kapital (og af fagforeningernes rolle deri), men resultat af anerkendelsen af arbejderne og deres organisationer som *varesælgere*, for så vidt altså funktionelt i forhold til den kapitalistiske produktionsproces! *At dette varebytte samtidig indleder udbytningen af arbejderen i produktionsprocessen, sætter jo netop den konflikt i arbejderne organisationer og mellem fagforeninger, kapital og stat, der under bestemte historiske tilspidsninger igen opbryder integrationen eller i det mindste lader den revne.*

Bliver den illusion, at staten skulle stå over samfundet, og at den gennem et passende tryk (enten gennem fagforeninger eller gennem politiske partier) skulle kunne tvinges til at handle således, at arbejderne situation forandres princi-

pielt, bliver denne illusion befordret gennem anerkendelsen af arbejderens som varesælger og dermed gennem den statslige garanti af hans salgsbetingelser, så får denne forestilling et tilsyneladende reelt perspektiv, når det som følge af klasseopgøret lykkes arbejderne, at blive anerkendt som *freie, lige statsborgere, der er udstyret med alle politiske rettigheder*. Dermed er der sat den modsigelse, der eksisterer i enhver borgerlig forfatning med almindelig valgret og som består i, at »der er givet de organiserede lønarbejdere den politiske magt uden den samfundsmæssige magt, og at den samfundsmæssige magt er overladt kapitalejerne, men uden politisk garanti«⁶. Godt nok er der gennem arbejderklassens deltagelse i den politiske magt sat principielt nye forhold for klassekampen, selv når den bevæger sig i så uudviklede former som opgøret om fordelingen af socialproduktet udtrykker det; men netop sådanne mulige delsejre lader den statslige politiks betingethed af kapitalens reproduktionslove forsvinde fra synsfeltet. Gennemførelsen af disse love sikres gennem statens funktion, at garantere byttes basis, privatejendommen, og *det var jo netop arbejderpartierne, der trådte an under parolen at tvinge staten til at gøre garantien for byttes ydre betingelser gældende også for varen arbejdskraft - over for kapitalen!* Ved slutningen af denne proces står ikke opnåelsen af den samfundsmæssige magt gennem staten, men det borgerlige reformparti, der nu kun formår at se sin funktion i den videre uddifferentiering af disse arbejderklassens »cirkulationsrettigheder« (der også omfatter betingelserne for anvendelsen af arbejdskraften).

Arbejdernes reformistiske forestillinger med hensyn til staten lader sig således begrunde materialistisk ud fra den kapitalistiske stats væsen, *blot forudsætter denne reformisme åbenbart, at staten ikke er tvunget til, at gribe åbent ind i arbejderklassens reproduktionsbetingelser til fordel for bevarelsen af privatejendommen, og dermed til fordel for kapitalens reproduktion*: om det så sker indirekte gennem statens økonomiske politik (statsinterventionisme, indkomstpolitik) eller direkte gennem en utilsløret repression af arbejderklassen og dens organisationer (som det mest åbenlyst er tilfældet i fascismen). Graden af dette indgreb til fordel for bevarelsen af den kapitalistiske produktionsmåde (hvis garant den er) kan ikke bestemmes på dette almene niveau, men afhænger af merværdiproduktionens konkrete betingelser, af kapitalens akkumulation og af klassekampens konkrete udvikling. *Dermed finder den reformistiske bevidsthed dog også en skranke i tilspidningen af konflikterne i akkumulationsprocessen, i den skærpede udbygning gennem kapitalen (arbejdsløshed, løntryk, arbejds-*

6. Wolfgang Müller: »Der Pluralismus - die Staatstheorie des Reformismus, i: G. Doeker/W. Steffani (udg.): »Klassenjustiz und Pluralismus«, Festschrift für E. Fraenkel, Hamburg 1973, s. 415. I denne artikel bliver den fagforeningsmæssige reformisme, eksemplificeret ved Naphtali og Sinzheimer, udviklet anskueligt i dens illusion, at den kan forandre betingelserne for byttet lønarbejde-kapital over den borgerlige stat. Forudsætningen for den fagforeningsmæssige reformismes delvise succes (i Weimarrepublikken) var, betegnende nok, en fase med relativt prosperierende kapitalakkumulation og det forudgående klassekompromis efter 1918. Ved de første krisetegn blev delsucceserne da også taget tilbage gennem den borgerlige stat.

intensivering, enkeltkapitalisternes åbne despoti) og i undertrykkelsen gennem det statslige repressionsapparat. På denne baggrund skal muligheden for opløsningen af »arbejdsfællesskabsforestillinger« eller den mulige opsigelse af et samarbejde stat/kapital - fagforening ses.

1.8

I forholdet mellem lønarbejde og kapital er der også sat de betingelser, der henviser arbejderne til at gøre fagforeningerne til den åbne klassekamps instrumenter. Hvis arbejdernes konkurrence med kapitalen formidlet af fagforeningsorganisationerne, i faser med voksende kapitalakkumulation, af og til antager borgerlige former (reduktion til forhandling, ren repræsentantfremføring af arbejdernes interesser, repræsentativ handlen) *så tvinger kapitalens forsøg på at kompensere for dens voksende valoriseringsvanskeligheder og et stadigt snævrere spillerum for akkumulationen gennem et tryk på arbejdslønnen og et tiltagende tryk på arbejdsydelsen arbejderne til at yde modstand mod denne tendens.* Deres livsinteresser geråder nu i åben konflikt med kapitalens valoriseringsinteresser. Det der fremtrådte som forskellig (men forsonlig) interesse, kan nu igen antage form af åben klassekamp. Dette bliver for det første tydeligt deri, at kapitalen fra at være »socialpartner og forhandlingspartner« afslører sig som den organiserede bærer af klassekamp ovenfra og samtidig søger at sætte den borgerlige stat (politi osv.) ind som magtmiddel. Modstanderen bliver dermed synlig som klassemodstander. - Hvis fagforeningsorganisationen over for dette endnu holder fast ved en klasseforsoningspolitik, *så er arbejderne i første omgang henvist til en åben afgørelse af klassekampen med kapitalen, på det grundlag kapitalen selv fremstiller gennem foreningen af arbejderne i virksomheden.* På dette bedriftsmæssige niveau kan de yde modstand i spontane kampe. Kapitalens organiserede magt vil dog lade enhver aktion, der kun forholder sig til virksomheden, blive perspektivløs i det lange løb og lade den ende i unødige nederlag.

Arbejderne er altså tvunget til nu igen at tilegne sig organisationens fagforeningsmæssige former, også selvom de har selvstændiggjort sig over for dem, til udkæmpning af modsætningen til kapitalen i form af åben klassekamp.

Heller ikke dette betyder at erkendelsen af nødvendigheden af omvæltningen af det kapitalistiske samfund dermed automatisk sættes. Udkæmpningen af disse klassekampe kan endnu være forbundet med den illusion, at man kan forbedre arbejderklassens situation skridtvist og varigt over for kapitalen gennem en massiv indsætning af alle kampmidler uden at ophæve den kapitalistiske produktionsmåde. På den anden side er det klart, at fagforeningernes udvikling til kamporganisationer kalder den borgerlige stat som den politiske undertrykkelses maskineri på scenen, jo mindre de kæmpende arbejderes interesser og kapitalens akkumulationsnødvendigheder er forenelige med hinanden. Også kampe der er begyndt og føres under reformistiske fortegn henviser således til deres revolutionære konsekvens.

Fagforeningsorganisationen forvandler sig altså ikke i første linje til klassekampsorganisation fordi fagforeningsapparatet skal legitimere sig som instrument for arbejdernes interesserepræsentation (det kan f.eks. sige at en lønsenkning er nødvendig for arbejdernes interesse i at bevare arbejdspladserne), men til grund for denne proces må ligge arbejdernes erkendelse af nødvendigheden af tilegnelsen af organisationen som instrument for klassekampen, altså den erkendelse, at det er dem, der organiserer sig i organisationen og handler i den.

FAGTRYK

FAGTRYK er publikations-aktivitet for Fagkritisk Front på Århus Universitet. Mange steder på fag og læreanstalter og i projekt/skolingsgrupper produceres der småtekster og arbejdspapirer, som der også andre steder er behov for. En formidling er nødvendig. Det er i denne sammenhæng, fagtryk skal bruges til at kvalificere fagkritikken. Arbejdet består dels i at skaffe informationer om fagkritisk relevant materiale, dels i at formidle hovedsagligt den slags ufærdige arbejdspapirer, som har en tidsaktuel relevans og som ofte må mangfoldiggøres i små-oplag, der ikke produceres af venstrefløjsforlagene. Arbejdet vil derfor blive koordineret med forlag og tidskrifter i størst muligt omfang.

De eksisterende privatiserede distributions-former for fagkritisk materiale må overskrides. Det kan du bidrage til ved at sende forslag/kritikker/egne opgaver eller arbejdspapirer osv. til *FAGTRYK fra fagkritisk front, postbox 1120, 8200 Århus N.* Ved at sende 2 kr. i frimærker til samme adresse kan vi tilsende en liste over papirer, vi kan distribuere til fagkritisk arbejdende.